SKRYTÉ PRÍBEHY PETRŽALSKÉHO UMENIA
SYSTÉM URBANA

Charakteristické červené laminátové prístrešky sa kedysi nachádzali takmer na každej zastávke MHD.

Mnohí si vybavujú, ako pod nimi v daždi čakali na autobus a čítali si nespočetnekrát prelepené plagáty a oznamy. Iní radšej sedávali na tyčke na ich zadnej strane, deti po nich rady lozili. Dnes sú už červené prístrešky raritou – takmer všetky nahradili modernejšie presklené búdky. Málokto pritom vie, že za ich dizajnom sa skrýva zaujímavý príbeh. Tieto prístrešky boli súčasťou sofistikovaného systému prvkov mestského mobiliáru, ktorý pred vyše štyridsiatimi rokmi navrhli architekti **Peter Jančo**, **Pavol Mrázek** a **Marián Šulík**.

Pečať na Petržalke

Jančo a Mrázek pracovali od 70. rokov 20. storočia v bratislavskom Stavoprojekte. Išlo o štátnu projektovo-inžiniersku organizáciu, cez ktorú sa realizovali takmer všetky štátne zákazky nielen v Bratislave. Architekti a inžinieri Stavoprojektu navrhovali okrem samostatných budov aj kompletné sídliská – od urbanizmu, cez typizované projekty až po architektúru jednotlivých budov občianskej vybavenosti. Práve tým sa prevažne venovali Jančo a Mrázek, ktorí stoja za viacerými projektami aj v Petržalke. Navrhli napríklad DK Zrkadlový háj, telocvičňu na Znievskej či osvetové centrum na Námestí republiky, kde roky sídlilo Divadlo Ludus, ktoré neskôr (bez vedomia autorov) prestavali na bowlingové centrum.

Projekt, na ktorom spolupracovali aj s architektom Mariánom Šulíkom, však špeciálne vyniká kvalitou, rozsahom a komplexnosťou. Je to dielo, ktoré v sebe spája architektúru a priemyselný dizajn. Od 80. rokov sa stalo dôležitou súčasťou Bratislavy a v nemalej miere sa podieľalo na vizuálnej identite verejného priestoru.

Trhovisko na Topoľčianskej, okolo 1985. | Foto: Kamil Beladič

Prototyp prístrešku pre MHD na Ružinovskej ulici, 1978. | Foto: Archív Peter Jančo

Prístrešok ako mantinel

Koncom 70. rokov 20. storočia sa trojica architektov zúčastnila súťaže na návrh autobusových prístreškov, ktorú vypísal Dopravný podnik mesta Bratislavy. Ich červený zaoblený prístrešok, ktorý pozostával z konštrukcie z oceľových trubiek a laminátového „obalu“ zaujal funkčnosťou a variabilitou konštrukčných prvkov a – vyhral. Prvý prototyp osadili na Ružinovskej ulici v roku 1978. Keďže laminátovú časť vyrobili v podniku Slovšport Topoľčany – vyrábala sa rovnakou technológiou ako hokejové mantinely – prístrešok nazývali aj Prístrešok Slovšport (pod týmto názvom nájdete na internete množstvo jeho fotografií).

S budovaním nových sídlisk – v tom čase hlavne Petržalky – vznikla v Stavoprojekte potreba riešenia prvkov jednotného mestského mobiliáru. Keďže prístrešky MHD boli už zavedené a ukázalo sa, že dobre fungujú, vypracovali na ich základe Jančo a Mrázek systém, z ktorého sa dali modifikáciou jednotlivých prvkov vytvárať rôzne objekty. Systém nazvali URBANA a okrem zastávok sa z neho dali vytvoriť kontajnerové stojiská, prístrešky podchodov, pasáže, telefónne búdky i trhové stánky.

Stojiská, podchody, stánky

Kontajnerové stojiská s typickou žltou laminátovou zaoblenou strechou môžeme dodnes v Petržalke vidieť v hojnom počte. Stále plnia svoju funkciu, i keď niekde laminátové striešky nahradili plechové.

Z troch oranžových podchodov na Dolnozemskej ceste funguje už len jeden, bohužiaľ, spolu s podchodom na Rusovskej ceste „modernizáciou“ podstatne stratil pôvodný architektonický výraz. Charakteristicky vymodelovaný tvar prístrešku nahradil plech, ktorý prekrýva oceľové rúrky a absolútne neguje princíp založený na priznaní konštrukcie s tým, že laminátový prístrešok bol upevnený pod ňou.

Realizáciu výskumu podporil z verejných zdrojov formou štipendia Fond na podporu umenia.

ARCHITEKTÚRA

Systémom URBANA boli realizované aj trhové stánky na Topoľčianskej (vtedy Rybalkovej – trhovisko už neexistuje, plocha slúži ako parkovisko) a Mlynarovičovej, kde sa dajú nájsť dodnes – aj keď pod rôznymi nánosmi a prístavbami.

Systém zahŕňal aj ďalšie modifikácie ako sedenie alebo telefónna búdka. Dokonca počítal s využitím projekcie či s osadením reproduktorov do prístreškov, ktoré mali tvoriť pešie „interaktívne“ pasáže. Tie sa, žiaľ, už do výroby dostať nepodarilo.

Je veľká škoda, že o tomto výnimočnom dizajnérskom počine, ktorý veľkou mierou zasiahol do vizuality verejných priestorov Bratislavy (najmä Petržalky), sa vie veľmi málo; a to, čo by bolo v iných krajinách cenené a ospevované, nevieme u nás docenit'.

Martin Kleibl

Kontajnerové stojisko. | Foto: Martin Kleibl

UMENIE

PO ROKOCH OBJAVILI STRATENÉ DIELO

Zdalo sa, že drevená plastika Ludwiga Korkoša nenávratne zmizla. Po prečítaní článku v Našej Petržalke sa ozval riaditeľ školy na Švabinského, že visí u nich vo vestibule.

Zázraky sa dejú aj v umení. Jeden zažil nedávno **Martin Kleibl**, známy petržalský aktivista, kolega z Kultúrnych zariadení Petržalky (KZP) a autor série článkov Skryté príbehy petržalského umenia, ktoré vychádzajú v Našej Petržalke.

Ešte v letnom dvojčísle (Naša Petržalka 7-8/2024) spomenul viaceré diela z lokality Námestia republiky, ktoré zo svojich pôvodných miest zmizli – či už počas rekonštrukcie alebo prestavby. *„V budove Cik Cak Centra, v sále, ktorá dnes slúži ako obradná a koncertná sieň, sa nachádzal na jednej zo stien veľký drevený reliéf s názvom* **Strom života** *od* **Ludwiga Korkoša**. *Dielo záhadne zmizlo pri prestavbe interiéru a spolu so vzácnym drevenným richtárskym stolom zdobeným vyrezávaným petržalským erbom sa ho dodnes nepodarilo vyhľadať,“* píše Kleibl. *„Pátral som aj u bývalého riaditeľa KZP, Ladislava Snopka, nikto nevedel, kam sa dielo podelo. Skrátka – považovali sme ho za nenávratne stratené,“* dopĺňa.

Dielo L. Korkoša Strom života sa po desaťročiach vrátilo na svoje pôvodné miesto – do Cik Cak Centra. | Foto: Martin Kleibl

Preto keď do KZP v polovici septembra zavolal riaditeľ Odborného učilišťa a Praktickej školy Švabinského 7, **Eduard Filo**, v prvom okamihu neveril svojim ušiam. *„Povedal mi, že presne tento drevený reliéf mali na stene vo vestibule školy,“* prezrádza Kleibl. *„Počas nedávnej rekonštrukcie ho zložili, a keďže znížili výšku stropu, už sa im na stenu nezmestí. No v novinách Naša Petržalka sa dočítal, že pôvodne bol súčasťou Cik Cak Centra, tak či by sme ho nechceli späť,“* opisuje.

Samozrejme, že chceli. *„Bol som sa naňho pozrieť, je v perfektom stave. Po dohode s riaditeľom KZP Martinom Kočiškom sme sa rozhodli, že ho prevezieme a vrátime ho do Cik Cak Centra,“* približuje Kleibl. *„Tentoraz sme ho však neumiestnili do obradnej siene, ale do vestibulu – tam bude viac na očiach.“*

Martina Štefániková